

ATATÜRK VE TÜRK BİLİM DİLİ*

Atatürk and Turkish as Scientific Language

Prof. Dr. Oktay SİNANOĞLU

İletişim:
Oktay SİNANOĞLU
E-posta:
osinanoglu@yahoo.com

**Bye bye Türkçe
kitabından alınmıştır.*

Atatürk'ün Son Sözü

Atatürk ölüm döşeğindeydi, üç gün komada kalmıştı. Kendine geldi, son nefesinde, “Arkadaşlara selam, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin,” dedi ve kendinden geçti.

Türkiye'nin üzerine eğildiği bütün meseleleri arasında, dünyanın büyük savaş eşiğinde olduğu bir sırada, Atatürk'ün son nefesinde bile üzerinde duracağı bu mesele ne olabilirdi?

Atatürk'ün İkinci Kurtuluş Savaşı

Atatürk Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra bu sefer de Türk dilinin yabancı boyunduruktan kurtarılması ve nereden gelirse gelsin, yabancı boyunduruklarından kendini koruyabilmesi tedbirleri işine eğildi. Atatürk özellikle 1928 -1938 arası on yılda en büyük enerjisini bu işe verdi. Kendi bir mektubunda yazdığı gibi geceleri dil meseleleri ile uğraşıyor, gündüzleri ise kendi başına iki-üç saatini bu işe ayırıyordu. Neden?

Çünkü, Türk demek; dil demektir. Türklüğün en temel taşı Türkçe'dir. Türk, Türk'üm diyen ve her yönüyle, her şeyden önce Türkçe konuşandır.

Türk dili kalmazsa, Türk dili parçalanırsa Türklük kalır mı? Atatürk kendi sözleriyle bunu defalarca ifade ediyordu:

“Türk demek dil demektir. Millîyetin en bariz vasıflarından biri dildir. Türk her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır.”

2 Eylül 1930 da kendi el yazısı ile, “Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin gelişmesinde başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkelerini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır,” diye yazıyordu.

Atatürk, dili millî kurumların en başta geleni sayıyor, millî duygu, düşünce ve yönelişin, millî benlik ve şuurun millî dile bağlı olduğu üzerinde önemle duruyor, uzun vadeli düşünülürse millî bağımsızlığın ancak Türk dili var oldukça, dil bağımsız oldukça mümkün olacağı temelinden yürüyordu.

Osmanlı Devleti'nin son devrinde milletin elinden sade vatani alınmamış, tarihi, dili sanatı, varlığı, hakları, her şeyi inkâr edilmişti. Atatürk, Türklüğün her dalda

dünya uygarlığının en ileri düzeyine çıkmasını, dünya milletleri arasında şerefli yerini almasını, büyük Türk dilini, koca ve köklü geçmişini, Türklük varlığının bir daha haksızca çiğnenemeyecek şekilde ağırlığını ortaya koymasını istiyordu. Bu da ancak Türklüğün kendi şuuruna, kendi benliğine, kendi diline sarılması ile olabilirdi.

En yakın tarih ve bugünkü dünya sahnesi de gösteriyor ki, iktisadi olsun, siyasi olsun, kültürel olsun, bağımsızlıklarını, dünyadaki şerefli yerlerini, ancak kendi benliklerine sahip, kendilerini aşağı görmeyen kendilerine güvenen milletler koruyabiliyor, yapıcı ilerleyici ruha sahip olabiliyorlar.

Yeni Türkiye'nin kalkınması "millî kalkınma", eğitimi "millî eğitim", dili "millî dil" olacaktır.

Bilim, teknik bütün dünyaya, insanlığa aittir. Ama bir mühendiste Türklük sevgisi, şuru, ateşi olsun ki edindiği tekniği Türklüğü kalkındırmaya kullansın. Bu her milletin kendisi için doğrudur. Ve milliyet şuru bugün ileri her millette her zamankinden daha kuvvetlidir.

Gene 1933'te Atatürk diyordu ki: "Kati olarak bilinmelidir ki Türk milletinin millî dili ve millî benliği bütün hayatında hâkim ve esas olacaktır." Bütün hayattan kasıt siyaset, hukuk, din, teknik, bilim, eğitim, sanat, kültür ve edebiyattır, hayatın her yüzüdür.

1000 yıl önce, bilim dili Arapça olsun diye başlanmış, fakat Arapça Farsça oradan başlayıp dilin her tarafına yayılmış, onu içinden sarmış, 1920'lere varıncaya dek yazı dilinde birkaç takıdan başka Türkçe bırakılmamıştı. Öte yandan 1000 yıl önce uygarlığa büyük katkıda bulunan birçok büyük Türk bilginini, Arapça ve Farsça yazdıkları için, Batı dünyası kolayca Araplığa, Farslığa atfetmek cüretini gösterebiliyor. Türk dili, Arapça ve Farsça ile Türk'ün kendi eliyle ezilmiş, nefes alamaz hale gelmiştir. O halde Türk dili önce Osmanlıca'dan ayıklanacak, uygarlık peşinde iyi fakat sakat niyetle Türk'ün diline 1000 yıl önce yaptığı hata düzeltilecek, Türk dili temiz güzellik ve kudretine, kendinde var olan kesinlik ve açıklığına kavuşacaktır.

Atatürk'ün İkinci Kurtuluş Savaşı Başlıyor

Türklüğün 1920'lerde verdiği İkinci Kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşı ilk alfabe ile başladı. Arap harfleri, gene iyi niyetle, İslam'a duyulan saygı dolayısıyla alınmıştı. Ama Türkçe'ye uymuyor, onu köstekliyor, Arapça, Farsca sözcüklerin ise kullanılmasını kolaylaştırıyordu. Arap yazısı Arapça da öyle olduğu için sessiz harflere dayanıyor, Türkçe ise sesli harflere dayandığından bu yazı ile yazılması onu boğuyordu: Oysa ki İslam, kalıbı, şekli değil, manayı, niyeti, ifadeyi temel alır. İfadeyi, manayı kolaylaştıracak her değişiklik İslam'ın ruhuna uygundur. Arap harfleri yerine Türkçe'ye tıpatıp uyan yeni Türk harflerinin getirilişi İslam'ın hassasiyetine bir darbe vurup, Frenkçe'ye sarılmak için değil, Türk'ün ifadesini, ruhuna dönüşünü kuvvetlendirebilmesi içindir.

Kısa zamanda ilk zafer kazanıldı. Türkçe, kendisini matematik kadar kesinlikle tespit edebilen ve başka dillerde az görülür derecede kudretli ve verimli bir yazıya, yeni Türk yazısına kavuştu.

İkinci zaferin kazanılması yazı dili ile konuşma dilinin birleşmesi, yazı dilinin Türkçeleşip serpilip güzelleşmesi, için içinden türeyip büyümesi, her dalı, her konuyu, her bilimi, tekniği kapsamı ile oldu. Bu Türkçe, Yunus Emre'nin Türkçesi, Karacaoğlan'ın Türkçesi, nerede olursa olsun Türk'üm diyen her Türk'ün kolayca anlayabileceği, her meslekte kullanabileceği bir Türkçe idi.

Atatürk'ün amacı Arapça'yı Farsca'yı atıp yerine Fransızca, İngilizce doldurmak, 1000 yıl önceki hatayı tekrarlayıp yeni bir Osmanlıca daha ortaya çıkarmak değildi. Türk dilinin Kurtuluş Savaşı'nda, dil tam yeniden gelişip serpilmeye başlarken, onu bu sefer de Batı dillerinden korumak, Türk dilini yeni boyunduruklar altına sokmamak gerekiyordu. Bu da gene Türklük ve Türkçe şuru, Türkçe'nin her dalda, her konuda ve özellikle bilim ve teknik konularında geliştirilmesi, hızla işlenmesi ile olurdu. Atatürk, dil savaşının başından beri, bu konu üzerinde titizlikle durdu.

1932'de bir bildiriye, "Batı dillerinin hiçbirinden

aşağı olmamak üzere, onlardaki kavramları anlatacak keskinliği, açıklığı haiz Türk bilim dili terimleri tespit edilecektir,” diyordu. Felsefe, matematik, gök bilimleri, yer bilimleri, fizik, hayat bilimleri, kimya, ruh bilim, sanatlar, spor ve oyunlar, askerlik ve teknik konuların da dil çalışmaları hızlandı. Türkçe terimlerin tespitine geçildi. Bu kolların bazılarında Atatürk kendisi çalışıyor, bugün, askerlikte olsun, matematikte olsun, kullandığımız birçok terimleri Türkçe'nin derinliklerinden çıkarıp bize armağan ediyordu.

Bütünüyle Türk Dili, Bilim Dili

Türkçe kenarda köşede kalmış, pek az insanın konuştuğu, bu günün gereklerine, tekniğine, bilimine yetmeyecek, iç yapısı zayıf, cılız, önemsiz bir dil midir? Hayır!..

Türkçe bir ana dildir, Hint-Avrupa, Sami-Hami ve Çin anadil grupları gibi, Türk dilleri (Ural-Altay Dilleri) anadil grubunun temel dilidir. Birçok lehçeleri, uzak, yakın akrabaları vardır. Baltık Denizi'nden Çin'e, Sibiry'a'nın tundralarından Hint'e kadar 250 milyon insan tarafından konuşulur.

Sonra Türk dili, öbür dillerde pek az rastlanan bir yapıya sahiptir. Batılı dilcilerin hayranlıkla söyledikleri gibi kuralları, adeta bir matematikçi tarafından düzenlenmiş gibi, kesin ve seçik, kendi kendini içinden türetebilen her yeni konuya yetişebilen her Türk'ün kolayca anlayabileceği yeni türeyen sözleri ile işlendikçe zenginleşen bir dildir.

Fakat dil ve millî kültür bir bütündür. Bugünün kültürünün önemli bir unsuru edebiyat ve sanatın yanında bilimdir. Bilim de edebiyat gibi, en başta bir yaratıcılık işidir. Batı uygarlık ve tekniği Türklüğün yükselmesi için, Türklük şuuru ile yoğrularak alınacaktır. Atatürk'ün Batılılaşma'daki temel ilkesi budur.

Türk dili bir bütündür. Atatürk, matematiği, fiziği İngilizce, mühendisliği Almanca, sokakta konuşulanı Türkçe diye bir dil kabul etmiyordu. 1000 yıl önceki hata tekrarlanmayacak, dilin hiçbir ucu yabancı boyunduruğuna kaptırılmayacak, bu suretle yabancı söz ve kuralların bilimcisinden mühendisine,

mühendisinden işçisine, dilin her yanına sızarak onu içinden kemirmesi önlenecekti. Türkçe bu sefer de bir “Anglomanlıca” haline gelmeyecekti.

O halde Atatürk dilin her dalda, her konuda işlenmesine eğildi.

Dikkate şayandır ki; Atatürk yalnız edebiyat, veya yalnız resmi dil Türkçesi ile uğraşmamıştır. Özellikle temel, müspet bilimleri, tekniği ele almıştır. 1936-1937 kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'na çekilerek geometri öğretmenlerine, bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olmak üzere, bir geometri kitabı hazırlamıştır. Bu kitap 1937'de yazar adı gösterilmeden Millî Eğitim Bakanlığınca bastırıldı. O devirden beri, Türkiye'de fen derslerinin, matematiğin Türkçesini okuyarak millî eğitim yolundan geçenlerin bildikleri Türkçe birçok geometri terimlerini, ilk bu kitapta bulmak mümkündür.

Bilim ve Teknikle Uğraşanların Yabancı Diller Bilmeleri Şarttır

Atatürk, yeni Türkiye'nin her dalda Batı uygarlığı düzeyine çıkacak gençlerinin önemli birer araç olarak yabancı dilleri de iyi öğrenmeleri gerektiği üzerinde duruyordu. Bu yolda yabancı dil öğretmenin başlı başına yöntemleri vardı, her ülkede kullanılan en ileri yöntemler kullanılmalıydı. Ancak her ülkede olduğu gibi yabancı dil, o ülkenin kendi kültürü, harsı içinde öğretilmeli, Türklüğün teknikte ilerlemesine yardımcı olmalıydı. Yabancı dil öğretimi, yabancı öğretim haline gelmemeli, Türk dilinin yerine geçerek, onu yıkma, eritme, zayıflatma vesilesi olmamalı. Batı uygarlığından faydalanma azmimiz yabancılar tarafından istismar edilmemeli, yabancı dil öğrenmek ancak, gençliğin Türklük şuuru ve benliği içinde teknikte ilerlemesine yardımcı olmalıydı. Bugün her ileri millet önce gençliğini kendi dili, kendi harsının - bilim ve tekniği dahi- bütünüyle yetiştiriyor, yetişmiş her konuyu sağlam kavrayabilen dimağlara bir de yabancı dil anahtarlarını ekliyordu. Ancak kendi milletlerine benliklerine sahip olabilenler, dünya uygarlığına, insanlığa, çeşitli ve değişik

milliyetlerin arası denge içinde katkıda bulunabiliyorlardı.

Türklük amaçlarına uygun bir şekilde yabancı dili de ayrıca öğrenmek yöntemine örnek vermek üzere, Atatürk 1929'da Türk Eğitim Derneği'ni kurdu. O zamanın Meclis üyeleri derneğe yazıldılar. Derneğin amacı örnek özel Türk okulları açmak, "Türk harsı içinde yabancı dil öğretmek" olacaktı. Türk Eğitim Derneği'nin Ankara'da ilk, orta, lise okulu açıldı. Bu okulda, fizik, kimya, matematik gibi bütün dersler, Ankara'nın en kuvvetli öğretmenleri tarafından güzel bir Türkçe ile öğretiliyordu. Ayrıca yabancı dil olarak İngilizce haftada on saat ayrı bir ders şeklinde öğretiliyor, kuvvetli yabancı dil öğretme yöntemleri kullanılıyordu. Türk Eğitim Derneği'nin okulları 1953'e kadar Atatürk'ün bu ilkeleri içinde eğitime devam ettiler. O devirde, bize çok emeği geçen hem bilim ve teknoloji ile bütün Türkçemizi, ayrıca da yabancı dili öğreten, bize hem bilim, hem Türklük aşkını, Atatürk yolunu veren değerli öğretmenlerimizi bu vesile ile burada anmayı manevi bir borç biliriz.

Türk Dili ve Eğitim

Atatürk'ün giriştiği Türk dilinin yabancı boyunduruklardan kurtarılıp korunması savaşı iki kollu bir işti:

a-Türkçe'nin her dalda işlenmesi, kural ve söz zenginliğinden faydalanıp her meslek, her konu için Türkçe terimlerin tespiti.

b-Türkçe'nin bütünü ile, her dalda, okullarda öğrenim aracı olarak yerleşmesi, bilim, edebiyat, teknik, sanat, iktisat, bütün meslek sahiplerince benimsenip kullanılması.

Türk dili ve millî eğitim bu suretle ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıydı. Türk dili ne kadar zenginleşirse zenginleşsin her konuya, her bilime yetecek kudrette olsun, okullarda ilk ve en başta gelen tüm öğretim aracı olmadıkça, bilimi, teknoloji dahil tam bir kültür dili haline gelemezdi. Öbür taraftan bu ilkelere dayanmayan bir eğitim de tam bir millî eğitim olmazdı.

Atatürk daha 1924'te diyordu ki: "Millî eğitimin ne demek olduğunu bilmekte hiçbir tereddüt

kalmamalıdır. Bir de millî eğitim esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zarureti münakaşa edilemez."

Eğitim, millî olacak, bütünüyle millî olacaktır. Türk eğitiminde ikili, üçlü, ayrı ilke ve ülkülere dayanan eğitim düzenleri bulunmayacaktır. Eğitim, dilin, millî kültürün, millî yapı ve düşüncenin besleyicisi, dil ise Türklük temelidir. Türk gençliği ne meslekte olursa olsun, önce kendi dilini, temiz kuvvetli bir Türkçe'yi mesleğinde ve günlük hayatında kullanıp, yazabilecektir.

1938'de ölümünden az önce Atatürk, İkinci Kurtuluş Savaşı'nın eğitim kısmını da tamamlayıp büyük Türk milletine, bilimi ile, teknoloji ile, tüm bir Türk dili, Türk'üm diyen her Türk'ün kolaylıkla ve zevkle, kıvançla kullanabileceği bir Türk dili ve diliyle tümüyle millî bir eğitimi armağan etti. O yıl okullar açılırken, bize son armağanını şöyle müjdeliyordu:

"Türlü bilimlere ait Türkçe terimler tespit edilmiş, bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esaslı adımını atmıştır. Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını kültür hayatımız için mühim bir hadise olarak kaydetmek isterim."

Atatürk Yolunda Bugünkü Türkçe

Son otuz yılda, Atatürk'ün Türkiye'si bilimde, teknikte, sanayileşmede, ticarete, uygarlığın her dalında önemli ilerlemeler kaydetti. Atatürk'ün bize kazandırdığı savaş sonucu bugün, yasalarımızı iktisadımızı, sanatlarımızı, bilim ve teknolojiimizi en güzel, zengin, keskin ve açık bir Türkçe ile konuşabiliyoruz. Bu uzak yakın her Türk'ün kolayca anlayabileceği, bütün ve her konuya yeterli bir Türkçe'dir. Atatürk'ün, Türklüğün dil zaferi kazanılmıştır.

Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir"değişinden ilham alıp Türklük için bilim yoluna atılmış Türk bilimci, eğitimci ve meslek sahipleri, dünyanın her bucağında, en ileri bilim ve teknik dallarında, her milletin yarışmada bulunduğu

alanda, Türk'ün sesini duyurmuş, bu ara Türkçe'nin ne kudretli bir dil olduğunu da yurtlarında yaptıkları bilim konuşmaları, çeşitli bilim yayınları ile defalarca göstermişlerdir. Bugün bilimin hiçbir sınırı yoktur ki Türkçe ile ifade edilememiş olsun...

Bu Türkçe'nin güzelliği için "Fen Dergisi", "Bilim ve Teknik", "Hacettepe Fen Bilimleri Dergisi" gibi dergilerimize bir göz atmak yeter. Bu, Türk öğretmen ve araştırmacısının öğrencisi ile, Türk mühendisinin işçisi ile, Türk devletinin Türk mühendisi ile konuşacağı, yazıacağı bir Türkçe'dir.

Atatürk'ün Vasiyeti

Dil, süre giden bir iştir. Çünkü kavramlar sürekli gelişir durur, değişir, yenileri doğar. Dil de kavramlarla birlikte gelişir, içindeki türetim yeteneğine göre işlenir durur. Ne mutlu ki, Türk dili bu türetim, gelişim, yapı ve kurallarına en çok sahip bir dildir. Türklük ve Atatürk'ün yolunda ilerlemektedir. Her gün yeni kavramlar, Türkçe terimler gökbilimde

olsun, kimyada olsun, dilimize kazandırılmakta, bilimci Türk'ün araştırmacı, yapıcı kafası, düşüncesi kesin, açık bir Türkçe ile yoğrulmaktadır. Türk diline her dalda, her bilimde yeni eserler kazandırılmaktadır.

Türk eğitimcisi, bilimcisi, Atatürk'ün kurtardığı Türk dilini ne yönden gelirse gelsin yabancı boyunduruktan korumasını bilecek, sadece takıları Türkçe ikinci bir Osmanlıca konuşan, Atatürk'ün Türkçesini, bilimiyle, tekniğiyle Türkçesini bilmeyen nesiller yetişmesine yol açacak eğitim düzenlerine yer vermeyecektir. Türk bilimci ve eğitimcisi, Atatürk'ün kendilerine şu vasiyetini hatırlayacaklardır:

"Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam. Fakat siz ölene dek, Türk gençliğini yetiştirecek ve Türkçe'nin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız. Çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir."